

JEGYZETEK

György Mátyás

1887-ben született, Szabadkán élt földbirtokosként. Költői pályáját a Nyugat körében kezdte, majd Kassák Lajos mozgalmához csatlakozott, és a Ma munkatársa volt. Révai Józseffel, Lengyel Józseffel és Komját Aladárral a forradalmi írók csoportját alkotta 1918-ban. A Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált, honnan ismét Szabadkára költözött. A két világháború közötti évtizedekben látszólag visszavonultan élt. A két világháború közötti évtizedekben látszólag visszavonultan élt. A Híd-ban Szerb György néven írt. A megszállás alatt, a zsidóüldözések idején tűnt el, valószínűleg 1944-ben.

Versei két önálló kötetben (*Ligeia*, Bp. 1914 és *Ismét csudák*, Bécs, 1922) és két antológiában (*Új költők könyve*, Bp. 1917 és *Szabadulás*, Bp. 1918) jelentek meg. A kötetünkben közölt versek lelőhelye:

A *Ligeia* anyagából vettük a következő verseket: Révedt ács példája; Szonett a versre; Városi tavasz; Korom, zaj; Kryptographé; Város; Plakát; Sárga gyümölcsök; Őszi piktúra; Őszi köd; Meteorológiai jelentés; Ligeia!; Szabadkai levél Ligeiának – leveleiről; Az orosz lány; Téli éj; Szilánkok. A Ma közölte az alábbiakat: Így volt (I. 1.); Óda, kesely gebével (I. 2.); A ligetből kelt fejek (I. 2.); A tömeg (II. 3.); Télveszte (II. 6.); Idegsokk harmadik évében (II. 6.); A betokozott (II. 6.); Zárórás utca (II. 7.); Hegyvidék, 1917 (II. 10.); Rónás 1917 (II. 10.); Foglyok tisztálkodása (III. 1.). Az *Új költők könyvéből* vettük az Éjnekindulás című versét. Az *Ismét csudák* című kötetének teljes anyagát közöljük,

ugyancsak teljességükben adjuk közre Versek cím alatt a *Vajdasági magyar írók almanachja I.* (Subotica 1924) című gyűjteményben megjelent költeményeket.

Út

Csuka Zoltán folyóiratának, az Útnak majdnem teljes anyagát közöljük. Eltekintettünk a külföldi szerzők műveitől, amelyek az egésznek csupán kis hányadát képezik, bibliográfiánk azonban ezekről is tájékoztat.

Az Út első száma 1922 áprilisában jelent meg Újvidéken, az utolsó pedig, eddigi ismereteink alapján, 1925 márciusában. A négy évfolyamot megért folyóiratból a következő számokat tudtuk beszerezni: I. évfolyam 1, 2, 3...; II. évfolyam 1.; III. évfolyam 1. és IV. évfolyam 1. Az első szám szerint az Út „aktivista irodalmi és művészeti folyóirat”. Szerkesztője Csuka Zoltán, helyettes szerkesztője Ember Zoltán, a szerkesztésért Velislav Spasić felel. Az I. évfolyam 2. száma „aktivista művészeti folyóirat”. Szerkeszti Ember Zoltán, a szerkesztésért Velislav Spasić felel. A 3. szám jelzete szerint az Út „a jugoszláviai aktivisták magyar nyelvű orgánuma”, melyet ismét Csuka Zoltán szerkeszt, helyettese Ember Zoltán, felelős szerkesztője Velislav Spasić. A II. évfolyam első száma, az ún. „lepedő-szám” a folyóirat további változásait mutatja: „Az Út az SHS királyságban élő új írók és művészek orgánuma. Nemzetfölötti és az új kultúráért folytatott harcban egy táborba tömöríti az új írókat és művészeket.” Szerkeszti Csuka Zoltán, felelős szerkesztő Velislav Spasić. Az 1924. augusztus 20-án megjelent „háborús szám” (III. 1.) a „jugoszláviai új művészek folyóirata”, melyet Csuka Zoltán és Velislav Spasić szerkeszt. A IV. évfolyam 1. számát ugyancsak

Csuka Voltán és Velislav Spasić szerkesztette „a Jugoszláviában élő új művészek lapjaként”. Az Út címlapját Molnár Farkas tervezte, s ezzel jelent meg az I. évfolyam 1. és 2. valamint a IV. évfolyam 1. száma.

Dokumentumérték miatt közöljük Kassák Lajos levelét az Út embereihez (I. 2.), v 1. mint az Út körének egykori aktivitását bemutató egyik cikket.

Kassák Lajos

AZ „ÚT” EMBEREINEK

BARÁTAIM

Ez ideig ritkán, vagy éppen egyszer sem használtam ezt a megszólítást. Nem volt meg bennem a köszöntésnek ez a közvetlen öröme, mert az élet összekevert utain nem láttam közeledni felém azt az embert, aki külön rábeszélés, fizikai vagy szellemi terror nélkül egy cél felé menetelt volna velem. Akik ma szorosan mellettem vannak, azok pedig nem számítanak, mert ők annyira egyek velem, mint amennyire én egy vagyok a „MA” mozgalmával, ami forró és még bevakolatlan, lényegében legszebb formába objektíválása néhány jelenlévő ember erejének és léthitének. Mondom, ők csakúgy, mint magam előtt én magam, nem számítanak, s akikre eddig mint bennünket is kiegészítő és igazoló új forrásokra váraoztunk, akik előtt cégtáblákká és céltáblákká kínlódtuk magunkat, azok csak ma indultak el felénk és érkeztek meg hozzánk „ÚT” című folyóiratukban, mint életük és értékük lemérhető formájában.

A napok mint lehasznált képek poros, fekete keretekben úszank el fölöttünk, s három-négy esztendő óta a maguk lapja volt az első tűzoszlop, amely előtt kivilágított tükörben láthatjuk magunkat és láthatjuk azzal, hogy nem akasztottuk magunkat szögre, jót cselekedtünk, azaz erőt demonstráltunk ott, ahol a kórságos tunyaság kísért. Mi futottunk és zörögtünk a futás és zörgés kényszerével a magányosságban, néha szinte kétségbeeséssel s ma a szétáradás ezer lehetőségét érezzük és látjuk, hogy jelentkezett mellénk néhány fiatalember, akik ugyanazt a küzdelmet végigküzdötték önmagukban, s mikor ma mellénk állnak, nem hasonlóságra nyesegetett fácskákat, hanem szabadon fejlett, önmagukat reprezentáló társakat kaptunk bennük. Ez az ajándék váratlanul jött hozzánk és hisszük, hogy mégis megérdemletten és elmaradhatatlanul. Évekkel ezelőtt egy, a „nyugatosokkal” való vitám közben száz ellenünk vádaskodás ellen ezt mondta: Ha a „Ma” csoportja egyebet se tud majd produkálni az önök papír-mélabújának megutáltatásán kívül, akkor is hivatást teljesítettünk be és pluszt adunk a magyar művészethez. És valóban, alig is gondoltam egyéb elérhetősegekre. Hiszen közöttük éltem és annyira minden unott és rohadt volt az ő életükben. S ha eddigi eredményeinkről józan mérleget csinálunk, a magunk szűk körén kívül csak egy csomó epigon kullog utánunk, akik évekkkel ezelőtt elejtett morzsáinkon élösködtek, átvették tegnapról-mára külsőségekké, patétikus formulákká öregedett gesztusainkat és minden előbbre lépésünknel kitartó vonítással megtagadtak bennünket. Aprópénzre váltották hitünket és akaratunkat és mi megmaradtunk továbbra is futóbolondoknak. Hála érte magunknak. Mert az erő

marad és az erő életet teremt maga körül. S ha ma vitám lenne a „nyugatosokkal”, azt mondhatnám: ellenetek indultunk el és magunkhoz érkeztünk a megszorodásban. Az új nap, amit az égre kiáltottunk, új gyökereket érlelt és ma itt nyújtóznak mellettünk az új törzsek, nem a mi árnyékunkban, hanem a mi reggeli fényességünkkel.

Néhány fiatal ember, a néhány fiatal ember mellett.

Új erővel a művészetben, mint az élet egyetlen reális, mert önmagukból kitermelt formáiban.

Vallási, nemzeti és politikai leigázottság nélkül.

Esztétikai frázis nélkül.

Tradíciók fuvarozása nélkül.

És mégis hittel, és mégis tudatos és lázadó emberséggel a krejzlerájokba és jégvermekbe esett világban.

WIEN, 1922. IV. 19.

ILLATKONCERT.

A vajdasági aktivista irodalom hőskora. – Az első megmozdulás a kisebbségi irodalomban

1.

Ha majd valaki bátor és lelkes vállalkozó fáradtságot vesz magának s megírja az elmúlt tizenöt esztendő kultúréletét a Vajdaságban, az talán eredményesen felhasználhatja ezeket a sorokat, amelyek

egyszerű visszaemlékezések az elindulás nehéz napjaira. Novi Sadon, ahol a szerb politika és kultúra bölcsője ringott, adott először életjelt magáról a forradalmi földrengések után lassan ébredező magyar kisebbségi irodalom és kultúra tisztelet utáni vágy. A szerb *Athén*, amely halk szemlélője és ösztönzője volt annyi ragyogó és ma is frissen élő szerb kisebbségi megmozdulásnak, erős impulzust adott történelmi falai között a változott viszonyok kialakulásában a magyar kisebbség öntudatot kereső tapogatózásoknak.

A Vajdaságban először jelentkeztek a töretlen tiszta irodalmat és kisebbségi kultúrát hirdető mozgalmukkal a magukat aktivistáknak nevező fiatalok. Egy lelkes ember lángoló elhatározásokkal, tiszta fejjel és lélekkel maga köré gyűjtött néhány fiataalt, és kereste a kapcsolatokat a magyarsággal, amely az átalakulás után nehezen talált magára. *Csúka* Zoltán, ez a fáradhatatlan pécsi poéta, aki villamoskalauz volt, amikor Pécsset kiürítették, Novi Sadon telepedett le. *Nem* volt emigráns, talán inkább azt mondhatjuk, hogy csak azért hagyta el Pécsset, ahol első verseskönyvével már bemutatkozott a közönségnek, hogy idegenben a megpróbáltatások malomkövei között gyorsabban és igazabban kialakuljon igazi énje, amely a szabadság, egyenlőség, testvérieség után vágyakozott. A levegőben az új idők új szele száguldott, megújulás és lelki erőt várt a világ a továbbjutáshoz. Nemcsak gyerekek emberek, akik a fiatalság kötelező esztendeiben szépnek, jónak és megjavíthatónak tartják a világot, de komoly megállapodott emberek álltak az új idők pazar ígéretesője alá, hogy vágyaik követelményeinek hiánytalanul megfeleljenek. Nem kell senkinek sem restelni a múltat, nem kell szépíteni, magyarázni

az akkori dolgokat, különösen nem nekünk, vajdaságiaknak, akik akkor még az első meglepetésünkből nem ocsúdtunk fel teljesen, és nehezen ment a tájékozódás az új színek és hangok között.

Mi, fiatalok, Kassák Lajosra, az új magyar líra és aktivista irodalom megteremtőjére esküdtünk. A fiatalság lemérhetetlen ragaszkodásával sorakoztunk fel mögéje és hirdettük az emberi együttérzést, emberi igazságot, emberi megértést és jóságot az irodalomban. *Az ember ne csak író legyen, hanem tanító is. A rossz világ becsületes tanítója, akire kötelességek hárulnak. A Vajdaságban azelőtt sem voltak közöttünk élő írók, tanítók, mert akik itt hajtottak ki, hamar elkerültek és hamar megtagadtak minden közösséget Bácskával. Mi úgy éreztük, kötelességünk a közönség felé tapogatózni.*

Néhányan voltunk lelkes, nyugtalan fiatalok, akik az órásműhely tiktakos levegőjében, a fakereskedés dübörgő zajában, vagy a halottak részére készülő szemfedők és menyasszonyi fátylak, mirtuszok zakatoló műhelyben tartós összefogásra készültünk. A vezér Csuka Zoltán volt, aki nemcsak korban járt elöl, de büszkén hivatkozott a verseskönyvére, mely az elnökségre predesztinálta. A többiek, akik itt éltünk és titkos íróasztalok mélyén őriztük szerelmes és világboldogító verseinket, ilyen előkelő tulajdonságokkal nem rendelkezünk, és szívesen hallgattunk Csuka Zoltánra. Akkor Csuka Zoltán azzal kereste meg szükös kenyerét hogy a dunai hajókon érkező és feladott árut, leginkább fát fuvarozott. A költő a szelíd Duna hátán elábrándozott, és miközben verejtékes arccal hordta a fatuskókat, a versek mondatai alakot öltöttek. Otthon, a külvárosi lakás csendjében írta első Novi Sad-i verseit, amelyek úgy kötöttségük, mint

tartalmuk s ritmusuk szerint hűen visszatükrözték az akkori idők mindig változó arcát. Amilyen a világ, olyan a költője. Akkor még hidegglelésben vergődött Európa, a háború romjait még nem takarították el, és az ideges kapkodás, amelyben senki nem tudta határozottan, hogy mi lesz és hogyan lesz, a költőt is megkörnyékezte. Bécsben jelent meg a Ma, Kassák Lajos folyóirata, amelyet szerettünk, és most valljuk be őszintén, *keveset értettünk a tótá-gast álló betűk jelentőségéből és céljából*. Amikor lassan kialakult a körünk, s híveket igyekeztünk szerezni, de sok csipkelődő ugratásoknak voltunk kitéve. A *Ma* ugyanis a tipográfiai és a józan ész törvényeit felbontó feltűnően szedett verseket közölt, amelyeket talán még a szerzőjük sem értett meg teljesen. Ha vizsgáztattak bennünket, akkor a legtöbbször így intéztük el a kérdéseket:

– *A verseket nem lehet és nem kell magyarázni. S kétszeresen vonatkozik ez a mai világra, amelyet szintén meg kellene magyarázni, de erre még eddig senki nem vállalkozott.*

Hallgattak, hallgattak bennünket, de a kérdések nyilai csak felröppentek és megtaláltak mindig bennünket, ábrándozókat, hiteseket és nagyot akaró fiatalokat. Hányszor hallottuk:

– Mi a régi versek muzsikájához vagyunk hozzá-szokva, és ezért soha nem fogjuk megérteni a rímtelen, egymás feje tetejére állított versek jelentőségét, bár elismerjük, hogy néha szépek és élvezhetőek a sorok.

Mi meg így okoskodtunk:

– A mai versek olyanok, mint amelyeneket a világ megérdemel.

Európát forradalom ekéi szántották fel és minde-nütt forrt, kavargott az élet katlana. Ebben a világ-

ban valóban nem lehetett szentimentális nótákat kurjongatni és a kedveseink szép szeméről dalolni.

Hiába szóltak mellettünk az események, nagyon kevés embert sikerült megnyerni és meggyőzni fel fogásunk helyességéről. Egyszer egy értelmes barátunk, aki lépést, rohamlépést igyekezett tartani a korral, alaposan elintézett bennünket egy vitaest keretében.

– Nézzétek, most olvastam Kassák Lajos „Máglyák énekelnek” című eposzát. Megértem furcsa ütemű szómuzsikáját, és tisztában vagyok vele, hogy a magyar forradalom himnusza, de ti mit akartok. Ki tud eligazodni a ti kezdetleges versetek labirintusaiban. *Először próbáljátok magatokat értelmesen kifejezni*, és akkor megmondjuk, értek-e valamit, és valóban művészet-e az, amit csináltok.

Nem haragudtunk, *tanultunk*, és igyekeztünk érthetőbbek és – megemészthetőek lenni. S igazunk volt, amikor mindent az idővel magyaráztunk, mert ahogy kitisztult körülöttünk a világ, elvonult felettünk is a ködhatár. A *Vajdaság* című napilap adott eleinte menedéket írásainknak, és így sikerült a közönség érdeklődését felkelteni irántunk, majd bátor elhatározással megszületett az *Út*, amely kiadta az első verseskönyvet, a háború: után Aranyműves—Csuka Zoltán friss verseit. Nemsokára pedig megtartottuk az aktivista írók matinéját.

2.

A közönség nem kereste az irodalmat, az írókat, és ezért mi kerestük meg a közönséget. Az első nyilvános érintkezést matiné formájában képzeljük el. Hatalmas papírlepedőkön, szemeket izgató

tarka betűkből kinyomattuk a matiné programját. Az előadást a bár nappal békés és elhagyatott helyiségében hirdettük. Énrám esett a választás, hogy a bevezető beszédet elmondjam, és az aktivizmus lényegével megismertessem a közönséget. Csuka Zoltán, Mester János, Holländer Zoltán, Arató Endre versei egészítették ki a programot. A plakátoknak nagy sikerük volt. A Vajdaság heteken keresztül harangozta a matinét, de a jegyek olcsóságuk ellenére sem fogytak. Mégsem mondottunk le az előadásról, s abban bíztunk, hogy majd a matiné napján elkelnek a jegyek. Nagy nehezen sikerült közeli ismerőseinknek és munkaadóink körében húsz-harminc jegyet eladni, de érthető csalódásunkra csupán az én főnököm családja s néhány lelkes irodalom pártoló diák jelent meg.

Le voltunk forrázva, de azért az előadást megtartottuk. Nemrégiben valahogyan a kezembe került a bevezető beszéd, amelyet csak azért tartok érdemesnek itt megörökíteni, mert nyomtatásban még nem jelent meg, és mert kellően érzékelteti az akkori gondolkodásunk és cselekvő aktivitásunk elszántságát, bár ma egészen szokatlanul hallatszanak a fülnek ezek a dübörgő sorok:

Bennünk ünnepi jókedvvel felgyulladtak a dicséretgyertyák és azóta az öröms élet felé menetelünk.

Bennünk kéz fogásban kapcsolódott minden kéz és azóta ölelő karokkal benneteket keresünk, embertestvérek.

Bennünk nincsenek leajzott erők, meghalt minden leigázó gravitáció, emberek lettünk és kidobtuk magunkból a meghalt cafrangokat.

Egy a zsoldárunk: embertestvér! Egy a hitünk: embertestvér! Egy a pártunk: embertestvér!

Nem szólunk cifra, csengő szavakkal hozzátok, akinek füle van, hallja.

A mi művészetünk a leegyszerűsítés művészete: kidobni az ember lelkéből a kultúrhiénát és feltámasztani az életet és az öröms embert. Művészetet, az élet forrásba szökkenését és magunkat adjuk, az embert.

Nem értünk egyet a dogmákkal, az embert vallásokba és pártokba abroncsolókkal, a tegnaposokkal és a mai életből forradalmat csinálókkal.

Új hitet adunk: új világszemléletet, de nem szabályokat és törvényeket. Nem csörömpölünk síppal-dobbal, mert a mi hitünk szerint a művészetnek mindig csak egy iránya volt: az élet alaktiotta irány.

Nem politizálunk, a politika mindig csak egyesek létrája volt a tömegek fölé és soha nem felnövés a tömegekből. Az életben nincsenek stagnálások, szüntelen fejlődés és változás van. Nem állunk meg, keresünk és küzdünk, mert mi véresen komoly, de élő és éppen ezért örömdús művészetek felé akarjuk vezetni az embert.

Nem hárokban dőzsölő, bohémeskedő lantpengetők a mi társaink, de igenis az élet nehéz útjain megizmosodott, a teljes emberért küzdő, a világot magukban hordó teljes emberek, akik hidat vernek az egymást kiáltó partok közé.

Ezt a hitet valljuk a művészetben s nézettek bennünket futóbolondnak, mi azt hisszük – hogy mégis mi vagyunk a legigazibb Ti, akik szüntelenül harcot és örökmozgást hirdetünk a művészetben.

A szemünket kell behunynunk és érezzük az akkori lázverte napok riadóját. Kevés írás örökítette meg az utókor számára ezt a felfordult világot olyan kifejezően, mint a forradalom után megindult aktivista mozgalom.

A matiné persze megbukott, de az Út közel két évig élt és gyökeret eresztett. Az írói lassan megál-

lapodtak, tájékozódtak a viharban, és az idő mindenkit a megérdemelt posztra állított. Akkoriban Suboticán is tartottak aktivista matinét, amely annyiban is különbözött a Novi Sad-itól, hogy az nem fulladt részvétlenségbe – hanem *botrányba*. A subotikai hívek ötletesebbek és ügyesebbek voltak, mert *illatkoncertet* hirdettek csaléteknek. Különösen a hölgyek fantáziáját izgatta, hogy vajon a világnak hányadik új csodájával ismerkednek meg az illatkoncerten. A matiné bevétele kielégített, az érdeklődést a mozduló aktivista irodalom iránt sikerült fokozni, de a bukás itt sem maradt el. A részletekről azonban nem én vagyok hivatva beszélni, mert nem voltam jelen, csak a lapokban olvastam, amelyek lemosolyogták nagy bosszúságunkra a matinén nyújtott teljesítményt. Mi akkor azt persze a lapok fölényességének és a tehetségek üldözésének tekintettük.

A jég azonban mégis megtört. Mi elindultunk az olvasók felé, kerestük a közönséget és kerestük magunkat. A keresés nem volt mégsem eredménytelen. Valahol el kellett kezdeni és valakinek el kellett indulni. A későbbi események különben igazolnak bennünket kiadósan.

Ha jugoszláviai magyar irodalomról esik szó, emlékeztessenek ezek a feltűnést kerülő, őszinte emberi megnyilvánulások az első esztendőik tapogatózó kísérletezéseire.

Csuka János

AZ ÚT BIBLIOGRÁFIÁJA

Költemények

- Aleksić, Dragan: Durchtarverse I/2
Blasfemija 60. Opus 2. I/2
- Aranyműves János Lajos: Testvéremhez I/1
II. I/2
IV. I/2
Vers 5 I/3
Vers 6 I/3
Vers 7 I/3
Vers 8 I/3
Új istenek harangoznak II/1
Közkatoná Csukának hívnak IV/1
- Csuka Zoltán: Kiáltás I/1
Tél I/1
Hívlak! I/1
Tavaszi csengőkön, 1922 I/2
Új vers 1, 2, 3 I/3
Új költőknek II/1
Számadás 1914—1924 III/1
Ritkán iszom az öröm kancsójából IV/1
Mosti kénköves életünk áldott IV/1
Legyetek szerények IV/1
Énekeljétek a műhelyek sós verejtékét IV/1
A fényesség szelíden áthajolt a telefon-
drótok fölött IV/1
A városok ölébe telepedett az esti csend
IV/1
- Dedinac, Milan: Svečanost uzbuđenja I/2
- Ember Zoltán: Képvers I/1
X – I/2

- Ember Zoltán: Opus I/2
 Képvers I/2
 Ösrengetegbe hajló hangokat fejtünk
 ezeréveken keresztül a csodák hi-
 székenyecinek I/3
 Munka II/1
 Idők=Idő II/1
- Földes Sándor: Őszi kórus II/1
 Petőfi II/1
 Szahara III/1
 1924 III/1
- Haraszti Sándor: Asszonydicséret I/2
 Tíz év III/1
- Kassák Lajos: 49. III/1
 Két vers (Lámpák vörös fejét...; Me-
 rítsek a kutakból...)
- Láng Árpád: V. I/1
 VIII. I/2
 Humanizmus II/1
- Mester János: Dél I/1
 Pártalan férfiak I/2
 Dada 2., 3. I/3
- Mikes Flóris: Mínusz 1 I/2
 Üzenet a háború mamájának III/1
- Molnár László: Egy pont éneke I/3
 És a kórus zúg I/3
- Tamás István: Hazugságvirágok I/3
 Vers III/1
- Schuber Rezső: Szimfónia! I/2

Műfordítások

- Cavaccioli, Enrico: Legyen átkozott a hold. Fordította
 Gáspár Endre. I/3

- Drainac, Rade: Este az ablakban. Ford. Aranyműves
J. Lajos I/3
- Goll, Ivan: Sztrájk. Ford. Aranyműves J. Lajos IV/1
- Hasenclever, Walter: Jaures föltámadása. Ford. Demeter
Ödön. III/1
- Heunicke, Kurt: Versek. Ford. Hajós Sándor. I/3.
- Toller, Ernst: A „Fecskék Könyve”. Részlet. Ford.
György Mátyás. IV/1
- Vasiljević, Žarko: Tánc-Haláltánc. Ford. Sz(pászics)
V(eliszláv) II/1
Tánc. Ford. Žarko Vasiljević. I/2
Fájdalom. Ford. Mester János I/1
- Vinaver, Stanislav: Út a káoszon át. Ford.: Ž(arko)
V(asiljević) I/2
- Zubac, Stanislav: Danse macabre. Ford.: Szp(ászics
Veliszláv) IV/1

Elbeszélések, regényrészletek

- Aranyműves János Lajos: Új regényéből IV/1
- Barta Sándor: Mese a trombitakezű diákról I/3
- Csuka Zoltán: Kihajszoltak I/1
- Földes Sándor: Konverzdobozok III/1
- Láng Árpád: 1921. Novella I/1, I/2
Válság I/3
- Molnár László: Hánykolódás I/3
- Schuber Rezső: Zsúr I/1

Dráma

- Láng Árpád: Igen—Nem—Fehér—Fekete II/1

Programnyilatkozatok, kiáltványok

Program I/1

Láng Árpád: Kiáltvány I/3

Program (cím nélkül) II/1

K. U. R. I. (Molnár Farkas... Weinenger Andor...
L. Čačinović kiáltványa Weimarban) II/1

Aranyműves János Lajos: Évfordulóra III/1

Mi harcolunk III/1

Soha többé háborút (eszperantó nyelven) Ford. Schönber-
ger Imre. III/1

Földes Sándor: Az emberiség épületéért IV/1

Tanulmányok

Arató Endre: Képarchitektúra I/3

Az új művészetek csödjé IV/1

Gross, George: Művészetről. Ford. Sz. K. IV/1

Kállai Ernő: Konstruktó-kompozíció II/1

Láng Árpád: Idő és művészet I/1

Pszichoszintézis I/1

Aktivizmus – állandó visszatérő I/3

Moholy-Nagy László: A fényképezéstől a fényalakításig
III/1

Richter, Hans: G Ford. Molnár Farkas. IV/1

Cikkek

A. A.: Veszthely. Ifjúság! Olvasd a detektívregénye-
ket! II/1

(cs. z.): Robinson Crusoe a Vajdaságban II/1

Csuka Zoltán: Elsikkasztott generációk III/1

Gorkij, Makszim: Proletár kultúra és proletár művé-
szet. Ford. Arató Endre III/1

- Kassák Lajos: Az „Út” embereinek I/2
(-más): Húzzuk a vészharangot! II/1
Molnár Farkas: (Technikai alkotások...) III/1
Micić, Ljubomir: Zenitizmus. Ford. Mester János II/1
Szpászics Veliszláv: A jóság száműzetése III/1

Ismertetések

- Arató Endre: Fundámentom. Csuka Zoltán versei. IV/1
IS IV/1
Testvér IV/1
Tokin, Boško: Kinematográfia. Ford. Aranyműves J.
Lajos I/2
Jugoszláviai folyóiratok. Ford. Arany-
műves J. Lajos. I/3
B(oško) T(okin): Perspektíva. Beogradi művészesemé-
nyek (Velyko Stanojević kiállítása;
Teodor Manojlović; Ritmovi) II/1

Műmellékleletek

- Petrov, Mih. S.: Hidak és utak (linóleum) I/2
Šumanović, Sava: Női fej I/3
Halászpár I/3
Delaunay, Robert: Rajz I/3
Mattis-Teutsch János: Linóleummetszet I/3
Gross, George gyűlöli, a kizsákmányolókat és szereti
a teremteteket IV/1

Az Út aktivitásához tartozott, a Ma példáját követve, a képzőművészeti propaganda is. Már az I. évfolyam 3. számában „expresszionista és aktivista” levelezőlapok

kiadását, így Sava Sumanović és Mih. Š. Petrov alkotásait, 1925-ben pedig Molnár és Stefan mappáit, Bortnyik Sándor és Uitz Bela réz- és linóleummetszeteit hirdeti.

A folyóirat néhány munkatársáról a következőket közöljük: Mikes Flóris 1900-ban született, és emigránsként érkezett Jugoszláviába. A Bács megyei Napló újságírója és a Szervezett Munkás szerkesztője volt. Tüdővészben halt meg 1928-ban. A Napló és a Szervezett Munkás munkatársa volt Haraszi Sándor is (1897), aki jelentős szerepet játszott a húszas évek magyar nyelvű sajtójában és a vajdasági munkásmozgalomban. A húszas évek végétől Magyarországon él. A negyvenes évek második felében egyik vezető egyénisége volt a Magyar—Jugoszláv Társaságnak. Ember (Holländer) Zoltán 1899-ben született. Az Út című folyóiraton kívül 1936-ban szerkesztette az Ék című, rövid életű folyóiratot is. Mester János (?) ugyancsak a húszas években szerepelt. Aranyműves János Lajos (1902—1962) aktivista költő, majd Csuka János néven jellegzetes polgári publicista, aki a megszállás alatt a fasizmus befolyása alá került. Arató Endre (1899—1944) az aktivisták polgári szárnyához tartozott, a háborús zsidóüldözések idején tűnt el. Žarko Vasiljević (1892—1946) a vajdasági szerb költészet egyik jellegzetes alakja, színművész, az újvidéki szerb színház igazgatója. Indulásának éveiben költészetét expresszionisztikusnak tartották kortársai.

Csuka Zoltán

1901-ben született Plandištn. Az 1918—1919-es forradalmi idők Pécssett érik, honnan az ottani köztársasági mozgalom leverése miatt hazaemigrál. 1933-ig Újvidéken él, nagyarányú költői és szervezői munkásságot fejtve ki. Az Úton kívül megalapítója volt a Vajdasági Írás,

A Mi Irodalmunk és a Kalangya című folyóiratoknak ki. 1933 óta Magyarországon él. 1948-ig több folyóiratot szerkeszt, köztük a Déli Csillag címűt, amely a délszláv népek kultúrájának megismertetéseit vállalta feladatául. A délszláv népek irodalmainak legjelentősebb és legtermékenyebb magyar megszólaltatója, fordításköteteinek a száma majdnem száz.

Könyvei: *Versek*, Pécs, 1920; *Mese az orgonakirályfi-ról*, Pécs, 1920; *Utak*, Novi Sad, 1922 (Aranyműves János Lajossal); *Megyünk*, Novi Sad, 1923; *Fundamentom*, Novi Sad, 1924; *Eszkendők útöterén*, Novi Sad, 1926; *Mindent legyűrő fiatalság*, Novi Sad, 1931; *Tűzbarang*, Novi Sad, 1933; *Életív*, (vál. versek 1925—1935), Debrecen, 1936; *Sötét idők árnyékában*, Budapest, 1939; *Buzgó kiáltás*, Budapest, 1957; *A jugoszláv népek irodalmának története*, Budapest, 1963; *Piros pünkösöd Péccsett*, Budapest, 1959; *Előretolt állásban* (vál. versek 1921—1939), Novi Sad—Budapest, 1966; *A szentendrei rebillis*, Budapest, 1969.

Kötetünk Csuka Zoltán költészete első, jugoszláviai korszakának verseit tartalmazza. Eredetijük a következő kiadványokban található:

A pécsi Krónika című folyóirat (Szerkesztette Kondor László és Csuka Zoltán) 1920—1921-es évfolyamából: Az induló nap dicsérete; Az örök lázadás verse; Mienk most minden; Új eget és új földet; Hahó, ember!

Az *Utak* című kötetből: Utak erejéről; (Egy napon...); Új vers 1.; Új vers 2.; Új vers 3.; Robot; Kiáltás (Leány! Hány tavasz ereje...); Fintor

A *Megyünk* című kötetből: Megyünk; Az ember énekel; Márciusi mezőkön; Örvendezés verse; A tragédiák vállalójához; Éjjéli zenekar; Vándorok vonulnak az idők sikátoraiban; Minden dolgok utain; Alfa; Buzgó kiáltás; Petőfinek; Szóltam az asszonyhoz.

A *Fundamentom* című gyűjteményből: Esztendők mustjá-

ban forrunk; Átkelünk a vágyakozások megkötő völgyein; Legyetek szerények; Proletár asszonyok tiszta vetései a világnak; Bolygókkal hajigálódzik a világűr; Házak bordái a levegő húsába feszülnek; Tornyak alatt szűzek teste sápadoz; Poklok tornácain jajgatunk; Az örület lobogós kék; Az ég sötétkék pántjai egybefeszülnek; A nap rubinkövén forgunk; Keserűségek és megalázások kohójában égünk; Az idő megállt; Csodák mézén éldegélünk; Felhők pázsitdarabkák és napsugárcafrangok vigasztalnak; Szemünk edénye felfogja az új csodákat; Reggelek acélhangszerén ébrednek a városok.

Az *Esztendők ütőerén* címen megjelent kötetből vettük: Az őstehén; A föld száguldása jajkiáltás a világűrben; Bolyongás könnyek ezüst nagy vizein; Életértés a lázas őszben; Az elnyomottak szeretetéről; Hiába kérdezitek a csillagokat; A mélység zsolozsmája; Vérünkben rádiószikrák égnek; Az égre tatógó fiúcska; Az Alfa idejében; Esztendők ütőerén; Anya-komplexum; Kigyulladt asszonyerdők ölében.

A *Mindent legyűrő fiatalság* című verseskötetből: Könnyű mosoly a halálnak; Elforgó térkép; Az este hozzám ér; Betegszoba; Estbehullón a kigyulladt Tiszán; Ernst Toch: Zongoraverseny, op. 38; Beszéd- és értelemgyakorlat a kutyáról; Üzenet; Sóhordó munkások a Dunaparton; Kubikosok az ablak alatt; Kolduló favágó; Benzin és embervér; Versek üvegről és vasbetonról.

A *Tűzharang* című kötet anyagából: Sorók egy télbe hullt bácskai kisvároshoz; Látomásos versei; Edison halála; Csárdás; Líkai robotosok dala; Ezer ízű élet; Költők, fel a fejjel!; Előretolt állásban; Őszi ditirambus; Óh, Uganda!...; Tűzharang.

Fekete Lajos

1900-ban született Újnémethben. Pécsi emigránsként kerül: Jugoszláviába, honnan a húszas évek végén ment haza, Magyarországra. Meghalt 1973-ban. Művei: *Béklyózott erők feltámadása*, Novi Sad, 1926; *Bilincses gyermekkor*, Novi Sad, 1927; *Szent Grimasz*, Subotica, 1930; *Tengerzúgás*, Budapest, 1931; *Vassal és fobással*, Pécs, 1934; *Delelő nap*, (vál. versek), Budapest 1940; *Szárnyaló idő* (vál. versek), Budapest, 1963; *A bujdosó visszanez* (önéletrajzi jegyzetek), Szabadka, 1971.

Versválogatásunk csak jugoszláviai tartózkodása alatt írott verseit vette figyelembe. A *Béklyózott erők feltámadása* című kötetében jelentek meg: Márciusi zsoltár; Álmodott az ember, Külvárosi este; Nincs Akaró és nincs Merő; Borús kedvek karneválján; Béklyózott Erők feltámadása; Egy szerb költő sírjánál a Fruška gorán; Itt éltek egykor emberek; Kigyúlt az Erdő!; Krisztus; Két karácsonyi Ének; Felvészett Sorsunk sátra alatt; Utca tavaszsejtő hangulatban; Fekete éjjel a falun; Nyáréji vihar; Vihar és fellegek; Május.

A *Szent Grimasz* című kötetéből közöljük: Isten tehénkéi; Tavaszi szekéren falukon át; Őszi karcok; Kapás cselédek; Hétszűkesztendő bánatok; Világnak mentem; Bácska; A föld és fia jó ismerős; Hajnal a hegyen; Házbér; Gonosz cselédek házai; Dologtalan malmok ritmusa; Himnusz föld, ember és ekék fölött; Hétsovány beszéd Kánaánból; A hatodik napon; Májusi csoda fog esni; Szent Grimasz.

Tamás István

1904-ben született, és emigránsként került Szabadkára, ahol a Napló munkatársa. A harmincas évektől előbb Magyarországon él, majd Amerikába vándorol ki, és a filmiparban helyezkedik el.

Művei: *Fekete majális*, Subotica, 1925; *5 világrész a Szajna partján*, Subotica, 1927; *Nyomtalanul...* Budapest, 1932; *A moszkvai lány*, Budapest, 1932; *A válóok*, Budapest, 1933; *Egy talpalatnyi föld*, Budapest 1933; *A párizsi rokon*, Budapest, 1933; *A kék vonat*, Subotica, 1934 és *Egy férfi visszafordul* címmel Budapest, 1934; *Tücsök*, Budapest, 1935; *Malacháború*, Bp. 1935; *Lányok az éjszakában*, Budapest, 1935; *Háry János az olimpiászon*, Budapest, 1935; *Aranybal*, Budapest, 1936; *100%-os szerelem*, Budapest, 1936; *A potyautas*, Budapest, 1937; *A citromgárda*, Budapest, 1937; *Álmában is hazudik*, Budapest, 1937.

Verseit a *Fekete majális* alapján közöljük. A Bácsmegyei Naplóból vettük: Vakember gázvilágításban (1926. X. 3.); Alázatos sorok Európához (1925. XI. 24. Szubjektív krónika c. rovat, aláírása: t. i.); Falusi fotográfiák (1925. VIII. 2.)

Láng Árpád

Löbl Árpád 1898-ban született Becskereken (Zrenjanin) tanár, történész. Kezdetben Láng Árpád, később Lőrinc Péter, Lovass István és Žarko Plamenac név alatt jelentette meg írásait. Forradalmi tevékenységét a „Pécs—Baranyai Köztársaság” bukása után a jugoszláviai munkásmozgalomban és lapjaiban folytatta. Munkatársa volt az Út, a Szervezett Munkás, a Híd című folyóiratoknak.

Művei: *Lány és béke* (versek), Pancsova, 1918; *Erdély* (tanulmány), Subotica, 1940; *A kuruckor* (tanulmány),

Subotica, 1947; *Nemzet születik Makedónia katlanában* (riportkönyv), Novi Sad, 1949; *A nagy póri pör* (tanulmány) Novi Sad, 1950; *Hétköznapok* (regény), Novi Sad, 1951; *Görbe utca 23* (elbeszélések), Novi Sad, 1952; *Adalékok a vajdasági agrárkérdés történetéhez 1848—1849* (tanulmány), Novi Sad, 1956; *Alakok* (riportkönyv), Novi Sad, 1960; *Válságok és erjedések* (önéletrajz), Novi Sad, 1962; *Vándorlások* (önéletrajz), Novi Sad, 1964; *Idő és művészet* (aktivista írások), Szabadka, 1972.

Az író sokoldalú munkásságának első, aktivista-avantgardista korszakát mutatjuk be. Az esztétikai skiccek négy írása a pécsi Krónika 1920—1921-es évfolyamában jelent meg, újra közölve az *Idő és művészet* című gyűjteményben. Ennek alapján közöljük az Aktivizmus című cikkét is, amely eredetileg szerb nyelven jelent meg a Nova Vojvodina című lapban (1922. 2.). Kéziratból adjuk közre az Öröm és a Koldusok című írásokat. A Szervezett Munkás közölte: Canaille (1926. V. 1.); Karácsonyi ének (1926. XII. 25., aláírás nélkül); Hozzátok... (uo. aláírás nélkül); Földanyám (1927. VII. 10.); Meddig (1927. IX. 18., aláírás nélkül); Jaj (1927. X. 2., aláírás nélkül); A Felörlődnek az idegek az állandó hiábavaló harcban kéziratban maradt, 1932-ből. A pékinas az Ék I. 2. (1936) évfolyamában jelent meg, Az éjjel himnusza ugyanott (I. 6.). A Részlet a Szurokemberekből című prózája *A jugoszláviai magyar írók almanachja I.*, Subotica, 1924. A Csillagok a *Szervezett Munkás naptára az 1928-ik évre* című kiadványban jelent meg L. D. aláírással.

Somogyi Pál

Somogyi Pál 1894-ben, Kaposváron született. A magyarországi forradalmi mozgalmak leverése után érkezett emigránsként Jugoszláviába. A Szervezett Munkás köré csoportosuló írók egyike. Jugoszláviából a Szovjetunióba távozott. Ma Magyarországon él. Művei: *Terjed a tűz* (versek, novellák), Pécs, 1921; *Átok-áldott Tűz* (versek), Novi Sad, 1926. *A díj* (színmű), Novi Sad, 1927; *Bár lenne láng* (versek), Kaposvár, 1947; *Magyar szemmel a szovjet ég alatt* (novellák), Kaposvár, 1948; *Nagy iskola* (regény), Budapest, 1953; *Tűz a Kapos mentén* (kisregény), Kaposvár, 1959; *Máglya* (egy életrajz vajdasági fejezetei), Szabadka, 1971.

Az *Átok-áldott Tűz* című kötetének versei mellett a Vajdasági Írásból vettük a következő költeményeket: Egy nap (1928 október); Örömlányok (1928 nov.); Gyémánt (uo.); Tisztuljatok emberré! (1928 dec.); Jézus (uo.); Új kor születik (uo.); Kép (1929 február); Köztetek vagyok (uo.); Ősz a külvárosban (uo.); Örök tovább (1929 június); A legszentebb öröm ormán (uo.); Nem én akarom (uo.); Rádiókoncert (1929 augusztus); Pár szó a végtelenhez (1929. november); Kacagott a testvérem (uo.).